

TÜRK RESMİNDE YENİ YÖNELMELER

Hüseyin Avni YAMANER*

ÖZET

Türkiye'de XVIII. yüzyıl başlarında iki yeni malzeme görülür: "Yağlıboya ve tual" Bu yeni teknik, İstanbul'a uğrayan veya bu kente yerleşen Avrupalı ressamlar tarafından Türkiye'ye getirildi. Kesin olarak söylemek gerekirse o zamana kadar bilinmeyen yeni bir resim anlayışı Türkiye'ye giriyordu. Denilebilir ki bu ressamlar Türkiye'deki batı resminin ilk öğretmenliğini yapmış olacaktı. 1703-1740 dönemi, hazırlık dönemi gibi dikkate alınabilir. 1740'dan 1840'a kadar uzanan dönem doğu anlayışından batı anlayışına geçiş dönemidir. 1840'dan başlamak üzere batı anlayışı konumundaki Türk resmi bundan böyle okullarda öğretilir.

1914 yılı çağdaş Türk resminin başlangıcı olarak düşünülebilir. Bu tarihten başlamak üzere sanatsal eğilimlerin temsilcisi olan grupların ortaya çıkışı görülür. 1929, 1933, 1941... yılları Türk resmi için çok önemlidir. Türk resmi, herbiri "Konstruktivizm" "D" grubu ve "Yeniler" olarak ortaya çıkan grupları gördü. Bugün yine Türkiye'de iki yeni sanat anlayışı görülüyor.

Bunlar nesnel gerçekçilik (le réalism objectif-l'hyperréalisme) ve kavramsal sanat (l'art conceptuel) dir.

RESUME

Les Nouvelles Orientations de la Peinture Turque

Au début du XVIIIe siècle deux nouveaux matériels, la peinture à l'huile et la toile, apparaissent en Turquie. Cette nouvelle technique qui est introduite en Turquie par les peintres européens de passage à İstanbul ou établis dans cette ville, introduisait également une nouvelle conception de peinture inconnue jusqu'alors en Turquie. On peut dire que ces peintres furent les premiers enseignants de la peinture occidentale en Turquie. La période 1703-1740 peut être considérée comme une période préparatoire, tandis que la période qui s'étend de 1740 à 1840 est la période de transition de la conception orientale de la peinture à la conception occidentale. A partir de 1840 la peinture turque se situe dans le contexte de la conception occidentale qui est désormais enseignée dans les écoles.

L'année 1914 peut être considérée comme le commencement de la peinture turque contemporaine. A partir de cette date, on voit la création de groupes représentant cette date, on voit la création de groupes représentant diverses tendances

* Uludağ Univ. Eğitim Yüksekokulu Resim-İş Eğitimi Öğretim Görevlisi

artistiques. Les années 1929, 1933, 1941... sont des années importantes pour la peinture turque qui a vu respectivement apparaître le constructivisme, le groupe "D" et le groupe des "Nouveaux". Aujourd'hui encore on voit deux nouvelles conceptions d'art en Turquie: le "réalisme objectif ou l'hyperréalisme et l'art conceptuel."

Cumhuriyet döneminde Türkiye'de uygulanmaya başlanacak olan, batılı anlamda yağlıboya resim, ilk kez III. Ahmet döneminde uygulanmaya başlanır (1703-1730). Adı geçen yıllarda sefirlerle birlikte birçok Avrupalı ressamın da İstanbul'a gelerek saray çevresinde resim yapmaya başlamaları, batı resim beğenisinin yayılmasında önemli rol oynar. İşte bu yabancı ressamlar XIX. y.y.'da doğacak olan batı estetiğindeki resmimizin oluşmasına öncülük etmişlerdir. Böylece XVIII. y.y'ın II. yarısında batı tekniğinde ilk örnekler verilmeye başlanır ve XIX. yüzyıl içinde 1840'lara kadar uzanır. Batılı anlamda ilk yağlıboya Türk resim hareketi saray çevresinden ancak III. Selim zamanında çıkar.

"1793'de Mühendishane-i Berri-i Humayun'a ve II. Mahmut zamanında 1835 yılında Harbiye Mektebine konan resim dersleriyle batı resim geleneğiyle ilk resmi ilişki kurulmuş oluyordu¹." "Abdülmecit döneminde batı ile ilişkiler Avrupa hükümdarlarına ve elçiliklerine padişahın resmi yollanarak devam ederken Türkiye'de ilk resim sergisi de sarayda düzenleniyor²." Başbakanlık arşivinden alınan bilgiye göre: 28 Aralık 1845 tarihinde, padişahın görüp seyretmesi için "Odeker" adlı Avrupalı bir ressamın manzaralarından oluşan bir sergi düzenlendiği anlaşılıyor. "Abdülaziz'in sanat alanında gerçekleştirdiği ilk ve önemli olay C.F. Fuller isimli heykeltıraş İstanbul'a getirip helkelini yaptırmasıdır. Bu dönemin ortam hazırlayıcı olayları arasında ressam Guillemet'in ilk özel akademiyi açmasını, S. Seyid Bey ve Ahmet Ali Beyin (Şeker Ahmet Paşa) resim öğrenimi için Avrupa'ya gönderilmesini de katmak gerekiyor."³

"1880 yıllarında Osman Hamdi, o devrin tek Arkeoloji Müzesi olan park içinde Çinili Köşk'teki eski eserleri, köşkün karşısında yaptırdığı büyük müzeye naklettirdi. Böylece, Türkiye'nin ilk Arkeoloji Müzesi açılmış oldu.

Kısa bir süre sonra "Sanayii Nefise Mektebi Alisi"ni kuran Osman Hamdi, batı tekniğindeki sanat öğretiminin temelini de atmış oldu..."⁴

XIX. y. yıl yağlıboya ressamlarımızın çok az sayıdaki resimleri, Atatürk'ün emriyle 1937 yılında kurulan Devlet Resim ve Heykel Müzesindedir. İşte süreklilik içinde yüzelli yıla yaklaşma yolunda olan yeni Türk resmi, geleneği ve belli bir kültür birikiminin sonucu da olmadığından, çok zor koşullar altında ve arayışlar içinde yoluna devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde yağlıboya resim yaygınlaşır. Günümüzde sanata ilgi duyan aydınlarımızın sayısındaki artış küçümsenemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Artık Türkiye "Gerek resim eğitimi, gerekse ressamlık kavramları için" çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmıştır diyebiliriz.

1 *Yüz senelik Türk Resim Sergisi Kataloğu*, İstanbul, Maarif Basımevi 1956, s.2.

2 Cezar, Mustafa, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İş Bankası Kültür Yayınları 1971, s. 73.

3 a.g.e. s. 96.

4 Berk, Nurullah, *Resim Bilgisi*, Varlık Yayınları, 1972 (3. Basılış), s. 165.

ÇAĞDAŞ RESMİMİZİN İLK DÖNEMİ 1914

"... Elli yıllık Türk resmi, 1914 dönemine kadar, o sınırlı çerçeve içinde değerli eserler vermişti ama değişimin, yeni bir havaya kavuşmanın zamanı artık gelmişti. Bu yeni hava, Galatasaraylılar Yurdu'ndaki sergiyi gezenlerin gözüne şöyle çarpıyordu: İlk, konularda genişleme vardı. Ressamlar açık havaya çıkmış, İstanbul'un çeşitli görünümünü izleyip şövalelerini diledikleri yerlere kurmuşlardı.

Osman Hamdi dışında hiç bir Türk ressamının yavaşamadığı figür ve portre türleri doğmuştu. Ressam, çıplak kadını da sokmuştu resim sanatımıza ve cesaretin en büyüğü, belki de birçok seyirciyi şaşırta, utandıran buydu. Ressam topluluğun da tanıdığı oluyordu artık. Saray sahneleri, yemiş, çiçek natürmort'ları, eski sokak ve mezarlıklar, park ve bahçeler gibi dondurulmuş konulara sırt çeviriyordu. Bundan böyle ilgisini çeken, yaşayan insanların, kadın ve erkeklerin yüzleri olacaktı. Toplumun keder ve sevinçleri, tükenmez bir konu-tema kaynağı olan İstanbul'un binbir görünümünü plastik sanatımıza girmişti.

Seyircinin dikkatini çeken başlıca değişim, kuşkusuz, yeni ressamların tekniği olmuştu. Tabiatın küçük ayrıntılarına önem vermiyor, gevşek, biçimleri topluca saran çizgiler, parlak, şeffaf, güneşin pırıltılarını, aksilerini yansıtan renkler uyguluyorlardı. İncecik samur fırçalarla çalışan eskilerin aksine, boya, geniş fırçalarının sınırlı vuruşlarıyla tuvale sürüyorlardı. Paletleri kara, koyu karışımlarından temizlenmişti.

Resim ve Heykel Müzesinin ilk müdürü, genç yaşında ölen Halil Dikmen modern resim sanatımızın kurucuları üstüne şu satırları yazmıştı:

"1914'de ilk eserlerini vermeye başlayan Empresyonist cereyanı tam zamanında gelmiş, resmimize taze ve çok daha serbest bir hava getirmişti. Şunu da ilâve etmek gerekir ki en kuvvetli temsilcileri İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Namık İsmail, Feyhaman Duran, Hikmet Onat olan bu yeni cereyan, Empresyonist kaideleri yüzde-yüz tatbik edememişti..."⁵

MÜSTAKİL RESSAMLAR VE HEYKELTRAŞLAR BİRLİĞİ

"Yalnız Paris'ten değil, Almanya'nın sanat şehri Münih'ten 1928'de dönen gençler "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği" adı altında toplanmışlardı. On beş kadar ressam ve heykeltraşı biraraya getiren bu yeni sanat kurumu ilk sergisini bir yıl önce Ankara'da Etnoğrafya Müzesinde açmıştı. İkinci sergi İstanbul'da, Cağaloğlu'ndaki Türk Ocağı'nda açıldı...

Müstakil Ressam ve Heykeltraşlar Birliği'nde eğilimler çeşitli, çoğu zaman da birbirine aykırı bulunuyordu. Bu eğilimlerin başlıcalarını Realizm, Ekspresyonizm, biraz da Kübizm olarak nitelendiren yazar haksız değildi. Sonraları Cuda soyadını alacak olan Mahmut Cemalettin ve Akdik olarak tanınacak Şeref Kâmil realist ressamlardı. Hale Asaf ve Muhittin Sebati bir çeşit romantizm'e yönelirken, Refik Fazıl-Epikman-Kübizmi hatırlatıyor. Ali Avni-Çelebi-Ahmet Zeki-Kocamemi-Alman Ekspresyonizm'inin iki ilginç temsilcisi olarak sergide önemli bir yer tutuyorlardı.

5 Berk, Nurullah, Gezer, Hüseyin, *Elli Yılın Türk Resim ve Heykeli*, İstanbul, 1973, s. 24.

Türkiye'de modern resmin kurucuları arasında Ali Avni Çelebi ve Ahmet Zeki Kamemi'yi ön çizgide görmemiz gerekir. Müstakil sanatçıların Ankara ve İstanbul'da açtıkları sergilerle sonraki sanat gösterilerindeki en ilginç resimler bu iki ressamın imzasını değerlendiriyordu.

1928 Türk Ocağı sergisini gezenlerin dikkatini çeken tablo, Ali Çelebi'nin "Maskeli Balo"uydu. Münih'teki çalışmaları sırasında yaptığı bu büyük resimle Ali Çelebi, Türk sanatını kökünden sarsacak canlı bir görüş, bir teknik getiriyordu. Hiç bir ressamımız o yıla kadar böyle bir konuyu ele alıp canlandırmamıştı. Çeşitli karnaval giysilerine bürünmüş, maskeli, külahlı, otform şapkalı eğlenen kadın ve erkekler yeşilimsi bir tahtaperde önünde oynuyor, ön planda bir kadın çıplaklığının sağlam yapısını seriyordu.

"Maskeli Balo" Türk resmine Konstrüktivist-inşacı bir tesa getirmişti. Nesnelere parçalayarak değişik planlar içinde gösteren Kübizm'in bir dalı sayılabilecek Konstrüktivizm, görünürleri kübistler gibi dağıtmıyor, nesnelere, boşluk içinde doldurdukları yeri, oylum-hacim değeri ve ağırlığını, çizgiler, plan ayrıntıları ve renklerle göstermek istiyordu. Bu kaygısıyla Konstrüktivizm, nesnelere hava içinde eriten Empresyonizm'in tam karşıtıydı.⁶

D GRUBU 1933-1934

"D Grubu'nun modern sanatımızın doğmasındaki rolü büyük oldu, 1933'te ve onu izleyen yıllarda açılan sergilerde görülen, kimi zamanda yerilen batı etkileri, Türk aydınlarının bile yabancı oldukları çağdaş eğilimleri tanıtmak, resmimizin yarım yüzyıldan beri sıkışageldiği dar gerçekçilik akademizm, bütün kuruluş yollarına kapalı dogmatik bir görüş olması bakımından önemli bir faktör olmuştur. Gerçekçilik akademizm, bütün kuruluş yollarını kapalı dogmatik bir görüş olması bakımından gelişmelere kapalı bir sistemken batının özgür eğilimleri her türlü araştırışa açık bir alan olabilirdi. Öte yandan, batı plastik sanatlarının 1910 yıllarından beri yürüttüğü sentezci, yorumcu anlayış, soyut, süslemeci, bezemeci üsluplar doğu estetiğiyle şaşılacak yakınlıklar gösteriyordu. 1933'ten bugünlere Türk resminin soyut gösterilerdeki başarıları, doğu ile batıyı bağdaştırarak ilginç sonuçlara varması D grubu'yla açılan kapının kavuşturduğu özgürlükler sayılabilir."⁷

"... D Grubu'nu kuranlar; Nurullah Berk, Cemal Tollu, Abidin Dino, Elif Naci, Zeki Faik İzer ve Zühtü Müridoğlu'ydu. İlk sergi bir desen sulu boya sergisiydi ve İstiklâl Caddesinde, Narmanlı Yurdu'nun altındaki dükkanlardan birinde açılmıştı.

1918'den beri her yıl Galatasaray Lisesinin resimhanesinde açılan sergilerle Müstakiillerin sergilerine alışmış olan halk, "D Grubu'nun getirdiği yenilikleri bir denbire yadırgadı. İbrahim Çallı ve arkadaşlarının artık munis gelen tatlı, yumuşak tekniği yerine, inşacı, plâstik bütünlüğü arayan sert resimler gözü tirmalyordu. Aydınlar, Üniversite gençliği, D Grubu'nu tutuyor, ama halk yeni akımı yadırgıyordu.

D Grubu'ndan bahsetmek, bizde, aynı zamanda, yakın Türk resim tarihinden bahsetmek demektir. 1908 inkilâbının Avrupa'ya göndermiş olduğu resim talebeleri.

6 a.g.e., s. 42.

7 a.g.e., s. 67.

1914 harbi yüzünden memlekete döndükleri zaman, kötü bir akademizmden kurtulmuş, fakat hakiki resmin ancak göreneğini getirmiş bulunuyorlardı. Halbuki o zamanlar Paris'te impressionisme artık klâsik bir mahiyet almıştı. Yaşayan Sanat'ın mübeşşirleri sanat telâkkilerini yaymışlar, kökleştirmişlerdi. Bu cereyanları tanımak, tadabilmek, Cumhuriyet nesline nasib oldu. Onlar, Avrupa'da tahsillerini bitirip avdet edince, daha evvel kendilerine hocalık etmiş olan neslin yapmadığı işe, memlekette hakiki resim telâkkisi getirmeye, teşebbüs ettiler ve D Grubu'nu teşkil ettiler. Müstakillerin bu vâdideki faaliyeti uzun sürmemişti. Gürültülü birkaç sergiden sonra, aralarında telâkki ve sanat ihtilâlleri başgöstermişti... D Grubu'nun Türkiye'de uzun yıllar kendini göstermiş olan etki kudretini, meydana getirdiği, bol bol sergilediği eserlere kadar, üyelerinin dinamizminde ve entelektüel kabiliyetinde aramak gerektir. Grupçular sergi açmakla yetinmiyorlardı. Hemen hepsinin eli kalem tuttuğu için getirdikleri yeni görüşleri yayın yolu ile halka tanıtıyor, konferanslar veriyorlardı. İnandırıcı güçleri o kadar sağladı ki, beş altı yıl içinde yeni akımlar özellikle aydın çevrelerde tutmuş, itibar görmeye başlamıştı.

Birkaç yıl içinde değerli ressamlar yeni gruba katıldılar. Bedri Rahmi, Eren Eyüboğlu, Sabri Berkel, Salih Urallı, Arif Kaptan, Halil Dikmen, Hakkı Anlı, Eşref Üren... daha başkaları.

Gerek Müstakiller'in, gerekse D Grubu'nun çalışmaları sırasında çok ayrı bir tutumuyla kendini empoze eden bir ressam Turgut Zaim'di. Bu tutumu ile Türkiye'de yerli resim akımının önderi sayabileceğimiz Turgut Zaim, Avrupa etkilerinden tamamiyle sıyrılmış, doğrudan doğruya halk sanatıyla ilgili, biraz eski minyatürlerden nem kapmış bir Anadolu resmi yapıyor ve geçen yıllara rağmen bu estetiğinden şaşmıyordu.¹⁸

1941 ve YENİLER GRUBU

"... Fransız hocanın uyguladığı eğitim metodu birkaç yıl içinde yemişlerini vermişti. Levy atelyesinde çalışan gençlerden birkaç, 1940'larda Yeniler Grubu adıyla toplanarak sanat hayatına atıldılar. Bunların arasında adı geçenler Nuri İyem, Ferruh Başağa, Avni Arbaş, Selim Turan, Fethi Karakaş, Mümtaz Yener. Turgut Atalay, Nejat, Agop Arad, Haşmet Akal gibi gençlerdi. Leopold Levy atelyesinde yetişmemiş olmakla beraber, D Grubu kurucularından Abidin Dino da Yenilere ve sergilerine katılmıştı.

Yeni gençler, sanat görüşü bakımından, belli bir çizgide toplanmış bulunuyorlardı. Onlarca sanat, özellikle de resim, toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmeli, yaşantısını yansıtmalı, halkın günlük çalışmalarının olduğu kadar sevinç ve dertlerinin aynası olmalıydı.

Genç ressamlar D Grubu'nun bu bakımdan hiç katkıda bulunmadığını, Avrupa sanat eğilim ve tekniklerini memleketimize aktarmakla yetindiğini, toplum sorunlarına yabancı kaldığını ileri sürerek eyleme geçmişlerdi.

Yeniler, ilk sergilerini, 28 Mart 1940 yılında, Gazeteciler Cemiyeti'nin Beyoğlu'ndaki lokalinde açtılar. Serginin toplu bir konusu vardı: Liman, liman görünümle-

ri, liman yaşantısı, İstanbul limaniyle ilgili değişik sahneler. Bu sergide görülen resimler, modern resmin estetiğinden uzak, gerçekçi bir anlayışın izlerini belirtiyordu.

Yeniler, 1955 yılına kadar İstanbul'da ona yakın sergi açmakla beraber, ilk gösterilerinde savundukları toplumcu, gerçekçi çizgiden yavaş yavaş ayrılmışlardı. Avni Arbaş, Selim Turan, Nejat gibi belli başlı elemanlarının Fransız bursu kazanarak 1946'da Paris'e gitmeleri, zaman aşımı gibi faktörlerin rolü vardı çizgiden ayrılmalarında. Nitekim içlerinden kimileri, Fransa ve İstanbul'da soyut denemelere girişmiş, başlangıç iddialarının tam karşıtı sayılan bir sanat anlayışına yönelmişlerdi..."⁹

TÜRK RESMİNİN SON ON BEŞ YILI

"... Turan Erol, Sanat Tenkitçileri Cemiyeti'nin 1969'da Ankara'da tertiplendiği Gençler Arası Resim Yarışması için yayımlanan katalogda, Resmimizin Son Onbeş Yılı başlığı altında şu ilginç düşünceleri sıralıyor:

Son onbeş yılı ve bugünü incelenirse Türk resim sanatının ilginç bir evrim içinde olduğu görülür. Resim sanatımızın nicelik yönünden de hızlı bir gelişim içinde olduğu söylenebilir. Kuşkusuz bugün resimle uğraşanlar çoğalmış, sergiler, sergilenen resimler on, on beş yıl öncesine oranla şaşılacak ölçüde artmıştır. Nicelik yönünden bu gelişim hemen nitelik sorununu önümüze çıkarmaktadır, ama bu soruna değinmeyi daha sonraya bırakarak ilk gözlememize dönelim: Resim sanatımız bir dönemecin sırtındadır. Türk resminde son yıllarda belirgin bir eğilim göze çarpmaktadır. Bu eğilim yöresellik, ulusallık eğilimidir. Ulusallık ve yöresellik sorunu son yıllarda eleştirinin başlıca konularından birisi olmakta, ulusal ve yöresel değerlere sahip çıkmanın gereğine inananlarla, evrensel ortak değerlere bağlanmayı savunanlar arasındaki çekişme su yüzüne çıkmış bulunmaktadır. Türk sanatçısının taklitten ve tekrardan kurtulma, özgünlüğe ulaşma, farklılaşma yolunda bilinçlenmekte olduğu bir gerçektir.

1960 Yılına doğru, resim dünyamızda adı geçen sanatçılarımızı dört kümede toplamak mümkün olabilirdi: 1- Boğaziçi manzaraları geleneğini sürdürenler ve onlara yakın olanlar, 2- Bir dereceye kadar doğaya bağlı kalıp nesnelere batılı yöntemlere göre soyutlayanlar ve bu yoldan giderek sonunda ortak bir şemacılıkta birleşenler, 3- Doğayı kendilerine göre yorumlama ve kişisel üsluba ulaşma belirtisi gösterenler, yöresel motiflere, folklorla ilgi duyanlar, bazı naifler, 4- Genel ve yuvarlak bir nitelikle Nonfigüratifler diye anılanlar.

Kuşkusuz 1960 ile 1969 yılları arasında asıl üzerinde durulacak gelişme bugün kırk yaş sularında bulunan ressam kuşağının sanatımıza, yadsınmayacak olan katkısıdır. Bu yeni ressam kuşağı için yaş kaydı koymak bir bakıma yanlış olabilir. Genel bir sınıflandırmaya göre figüre bağlı olanlar ve soyutçular diye ikiye ayrılabilirler de ilerlemiş yaşına karşın İhsan Karaburçak, Cihat Burak, Neşet Günal, Adnan Turani, Leyla Gamsız, Nedim Günsür, Şükriye Dikmen, Mustafa Esirkuş, Lütfü Günay, Orhan Peker, Adnan Çoker, Şadan Bezeyiş, Ömer Uluç, Dinçer Erimez, Özdemir Altan, İhsan Şurdum, Gündüz Gölönü, Devrim Erbil, Oya Katoğlu, Mustafa Ayaz, Fethi Arda, Kayhan Keskinok, Hamza İnanç, Yaşar Yeniceci, Tülay Tura,

9 Berk, Nurullah, Gezer, Hüseyin, *Elliyılın Türk Resim ve Heykeli*, s. 69.

Reşat Atalık, Oktay Günday, Altan Gürman, Osman Oral, Bahattin Akay, Duran Karaca, Nuri Abaç ve Hasan Kaptan; grafik sanatlarda, baskı resimde kişilikleri beliren ve varlık gösteren Mustafa Aslıer, Aliye Berger, Fethi Kayaalp, Nevzat Akoral, Muammer Bakır, Mürşide İçmeli ve çizgisel Kompozisyonlarıyla Yüksel Aslan ve daha birçok genç sanatçı...¹⁰ Kuşkusuz Turan Erol'un da bu yıllar arasındaki isimler arasında seçkin bir yeri vardır.

TÜRKİYE'DE İKİ YENİ SANAT KAVRAMI

Çeşitli Avrupa ülkelerinden 1974 yılında Türkiye'ye dönmeye başlayan sanatçıların sergileriyle bizlere tanıtılan bu son akımlar: KAVRAMSAL SANAT (l'art conceptuel) ve NESNEL GERÇEKÇİLİK (l'hypérrealisme — Le réalisme objectif) tir. "Kavramsal sanatın (l'art conceptuel) gelişmesi 1965 senelerine rastlar, (1968-1969 senelerinde) öncü sanat (l'avant-garde) dünyasına girişle de oldukça aykırı düşünceler yaratır. Hatta bu İngiliz ve Amerikalı sanatçıların Avrupadaki sergileri büyük tepkilere sebep olur. Bu akımın çok sayıda galerilerde açılan sergilerine, müzelere ve sanat piyasasındaki başarılarına göre de, Amerika kamuoyunca pop'art a mirasçı olması büyük bir debdebe ile beklenir. Oysa ki, Avrupada çok az sayıda, ya da gecikmiş eleştiri yazısına sebep olur. Şüphesiz bu da onun kaynaksal, sanatsal olan felsefi anglo-saxon sistemi nedeniyledir.

1965-1966'ya doğru Joseph Kosuth, kavramsal sanata bağlanabilen ilk çalışmalarını ortaya koyduğunda, Amerikan öncülerinin soyutlamaları: Geometrik soyutlama (Stella, Noland "minimal" heykel), pop'art (Warhol, Lichtenstein) gibi iki hakim yöneliş görünümü altında henüz Fransa'da ortaya çıkarken, çözümsel İngiliz felsefeleri daha Fransızcaya tercüme edilmemiştir. Ki, Joseph Kosuth'un eserleri bu hareketin en önemlilerinden birisi olup, kültür engellerini biraz olsun aşması gerekirdi.

Kavramsal sanatçılar ve özellikle Kosuth de tıpkı Pop'art gibi, Marchel Duchamp'a ve onun hazır objesine 'readymade' borçludurlar.¹¹

"Nesnel Gerçekçilik — L'hypérrealisme ise çağdaş sanat hareketlerinin en sonucusudur. "Resmi olarak 1968'de Birleşik Amerika'da New York Wassar Art College Gallery'sinde "Realisme Now" sergisi sırasında ortaya çıkıveren hyperrealisme Avrupaya kaymaya başlayan gerçekçi bir dalgayı harekete geçirdi. Bu, öneriler düzeyinde olan bir seçmecilik (éclectisme) ki, seçmecilik deyiminin anlamını aydınlatmak için yapılmamıştı...¹²

KAYNAKLAR

1. *Yüz Senelik Türk Resim Sergisi Kataloğu*, İstanbul Maarif Basımevi, 1956.

10 a.g.e. s. 79.

11 Joseph Kosuth; *Investigations sur l'art problématique 1965-1973*, A.R.C. 2, Musée d'Art Moderne de la ville de Paris, (20 Mars-21 Avril 1974). (présenté par): MILLET, Catherine.

12 Troche, Anne, Cloagven, Hervé: *L'Art actuel en France*, Edition André Baland, Paris, 1973, s. 288.

2. CEZAR, Mustafa, *Sanatta Battıya Açılış ve Osman Hamdi*, İş Bankası Kültür Yayınları, 1971.
3. BERK, Nurullah, *Resim Bilgisi*, Varlık Yayınları, 1972, 3. Basılış.
4. BERK, Nurullah, GEZER, Hüseyin, *Elli Yılın Türk Resim ve Heykeli*, İstanbul 1973.
5. KOSUTH, Joseph: *Investigations sur l'art et problématique 1965-1973*, A.R.C. 2, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, (20 Mars-21 Avril 1974). (présenté par): MILLET, Catherine.
6. TROCHE, Anne, CLOAGVEN, Hervé, *L'art actuel en France*, Edition André Balland, Paris, 1973.